

Yûnus Yolunda Bir Başka Şair:Talib-i Ümmî ve Bazı Şiirleri

Doç.Dr. Kenan Erdoğan

Celâl Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Manisa

ÖZET

Ahmet Şemseddin Marmaravî (Yiğitbaşı Veli) ile Vâhib Ümmî (Abdülvehhâb Elmalî) arasında 16.Yüzyılda yaşadığı anlaşılan Tâlib-i Ümmî, kaynaklarda adının fazla geçmemesi ve şiirlerinin de bulunmaması yüzünden unutulmuş Yunus takipçisi şairlerimizden biridir. Yazımızda Tâlib-i Ümmî ile ilgili kaynaklar taranarak hakkında bilgi verilmekte ve bir mecmuada rastlanan 21 şiiri neşir edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tâlib-i Ümmî, Tekke Şiiri, Ahmet Şemseddin Marmaravî (Yiğitbaşı Veli), Halvetilik

ABSTRACT

Talib-i Ümmî, understood as a 16th century poet finding in between Ahmet Şemseddin Marmaravi (YiğitbaşıVeli) and Vahib Ümmî (Abdülvehhab Elmalî), is one of the followers of Yunus Emre. Since, his name is not often mentioned in the sources and lack of his poems in some important Tezkires, he has been one of the forgotten Turkish poets among others in centuries. In this work, an information is given by investigating the sources where his name and poems are taking place, and his 21 poems encountered in a poetry magazine are presented.

Keywords: Talib-i Ümmî, Tekke Poetry, Ahmet Şemseddin Marmaravi, Halvetisizm.

Sanatçının adını yaşatan ve ebedileştiren onun eseridir. Eseri kaybolan ve yok olan bir sanatçının kendi de unutulmaya mahkum olur. Edebiyat tarihimizde eserleri kaybolmuş, yanmış yakılmış bu yüzden de isimleri bile unutulmuş pek çok yazar ve şairimiz vardır. Tezkirelerde ve biyografik eserlerdeki bilgilerin çoğu zaten yetersiz ve eksiktir. Buna bir de eserlerinin yakılıp yok oluşu, bulunamayışı gibi çeşitli nedenler ilâve edilince sanatkar manen bir defa daha ölür. Zamanın sayfasından adı temelli silinir gider. Ancak mutlu bir tesadüf, bir araştırma sonucu herhangi bir yerde bir eserine rastlanırsa yeniden zamanın aynasında boy gösterir ve “bir zamanlar ben de yaşadım, işte eserimle şimdi buradayım” diyerek tarihe ve zamana tanıklar sunduğunu bizlere hatırlatır.

İşte Tâlib-i Ümmî¹ de, iki kaynaktan yer almasına rağmen, eserleri günümüze kadar elimize geçmediği, diğer kaynaklarda bahsedilmediği ve hakkında yeterli bilgi bulunmadığı için yok sayılan tekke şairlerinden biridir. Daha önce, bir makalede tanıtılan bir Mecmua'da onun ikisi eksik on iki şiirine rastlanması, konuyla ilgili bilgilerin gözden geçirip düzeltilerek neşredilmesini gerekli kılmaktadır².

Ne yazık ki Tâlib-i Ümmî ile ilgili bilgi yok denecek kadar azdır. Hediyyetü'l-İhvân yazarı Muhammed Nazmî Efendi(1623-1701), Manisa'da türbesi bulunan Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin-i Marmaravî(1435-1505)'den bahsederken şairimizden de bahseder ve onu bu silsile içinde sayar:

"Yiğitbaşı'dan bir şube dahi Tâlib-i Ümmî ve Eroğlu ve Elmalılı Sinan Ümmî'den, Elmalı'da ve Uşşak'ta ve Kütâhiyye'de ve etraflarında hulefâ ve fukarâ bâkidir. Riyâzet ve mücâhedeleri sebebiyle müridleri ve muhibleri vardır. Yiğitbaşı'ya müntesib olanların cümlesi ümmîlerdir. Vâridât sahibi (Şeyh Bedreddin) itikadında olup "leysset umûru'l âhireti ke-mâ za'imet cühhâlû'l-ülemâi" (Âhiret işleri câhil âlimlerin iddiâ ettikleri gibi değildir) derler³.

Sâdık Vicdânî de eserinde, Halvetiyye'nin Mısıriyye kolu silsilesini sayarken yalnızca Ahmed Şemseddin Marmaravî'den sonra ve Elmalılı Şeyh Abdülvehhab Efendi (Vâhib-i Ümmî ö.1595)'den önce Talib-i Ümmî'nin adını verir⁴.

¹ Heceyle yazılan kimi şiirlerinde "Ümmî Tâlib" mahlasını kullanmaktadır. Bkz. 14, 15, 16 ve 21. şiirlerdeki mahlaslar.

² Son yıllara kadar, divan şiiri ve halk şiiri arasında kalan ve sıkışan tekke şiiri üzerinde, çeşitli nedenlerle gereğince durulmamış ve ayrıntılı incelemeler yapılmamıştır. Özellikle zümre edebiyatları üzerinde, divan şiirinde Mevlî; halk ve tekke şiirinde Bektaşî ve Melamî şairler üzerinde bazı çalışmalar varsa da diğer zümre ve tarikatlar üzerinde yapılan çalışmalar eksik ve yetersizdir. Niyazî-i Mısıri'den sonra Kulalı Mustafa Nüzûlî üzerinde çalışırken, onun şiirlerinin de bulunduğu bir Mecmua'da, daha çok bu şairlerin bağlı oldukları Halvetî tarikatından aynı silsileden gelen şairlerin şiirlerinin bulunması, bizi bu konuyla ilgili çalışmalar yapmaya sevk etti. Ve daha önce şiirleri ve kendileri pek bilinmeyen iki şair, Zuhurî ve Mazharî üzerine bir yazı yazarak bu mecmuada bulunan şiirlerini yayına hazırladık. (Kenan Erdoğan, Yunus Yolunda İki Şair: Mazharî ve Zuhurî, *Osmanlı Araştırmaları XXVI*, İstanbul 2005, s.265-295.) Aynı silsileden gelen başka bazı şairlerle ilgili çalışmalarımız ise devam etmektedir.

³ Bkz. Osman Türer, *Muhammed Nazmî Hayatı, San'atı ve Hediyyetü'l-İhvân'ı*, A.Ü.İ.F. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1982, C.II, s.204.

⁴ Sâdık Vicdânî, (Haz. İrfan Gündüz), *Tomar-ı Turuk-ı Aliye- Tarikatlar ve Silsileleri*, İstanbul 1995, s. 248. Muhtemelen buradan istifade eden Rahmi Serin de *İslâm Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler* isimli eserinde (İstanbul 1984, s.152) Tâlib-i Ümmî'nin adını anarak silsilede ona da yer verir. Yine aynı kaynaktan (Vicdânî- Tomar) istifade eden Ahmed Ögke, *Ahmed Şemseddin-i Marmaravî- Hayatı, Eserleri Görüşleri* isimli basılmış doktora tezinde Ahmed Şemseddin-i Marmaravî'nin müridi olarak Tâlib-i Ümmî'yi, onun müridi olarak da Şeyh Abdülvehhab Efendi'yi zikreder (s.51, İnsan Yayınları, İstanbul 2001). A. Gölpinarlı'ya göre Tâlibî, (Gölpinarlı, Tâlib-i Ümmî'yi Tâlibî Emre diye isimlendirmiş ve Mecmualarda bulunan üç şiirini yayınlamıştır.) kimi şecerelerde Abdülvehhab'dan sonra yazılmıştır. Buna delil olarak da Ümmî Sinan Divanı'nın İst. Üni. Türkçe Yazmalar Nu.512'yi gösterir.

Mecelletü'n- Nisab'da ise bunun tek kelimeyle sadece bir "mahlas" olduğu belirtilmekte ve hakkında başkaca bir bilgi verilmemektedir⁵. Diğer Tâlib'lere geniş yer verdiği hâlde kaynak olarak sadece burayı (Mecelle) gösteren Tuhfe-i Nâilî de maalesef "Tâlib-i Ümmî el-Halvetî" diyerek mahlası ve tarikatı dışında bir bilgi vermez⁶.

Silsilelerde adı çoğu zaman geçmeyen şairin, kaynaklarda (yukardaki kaynaklar dışında) adına ve eserine pek rastlanmaması, hakkında herhangi bir bilginin olmaması, araştırmacıları böyle bir kişinin yaşayıp yaşamadığı konusunda farklı düşüncelere sevk etmiştir:

Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf adlı eserinde Yunus Emre tesiri ve geleneğini anlatırken Vâhib Ümmî ve Tâlib-i Ümmî'yi, Vâhib Emre ve Tâlibî Emre diyerek "Tâlibî Emre"ye ayrı bir başlık altında yer verir. Gölpınarlı'ya göre Tâlibî Emre (Tâlib-i Ümmî) Yiğitbaş Şeyh Ahmed Şemseddin'in halifesi ve Elmalılı Şeyh Abdülvehhâb'ın (Vehhâb Emre) da şeyhidir. Bunun dışında fazlaca bir bilgi vermeyen araştırmacı, kendisinde ve Raif Yelkenci'deki iki Mecmua'da Tâlibî adına kayıtlı üç şiiri yayınlamakla yetinmiştir⁷.

⁵ Müstakimzâde Süleyman Sadettin, *Mecelletü'n-Nisab..* Süleymaniye Ktp. Halet Ef. Nu. 628, v.299.

⁶ Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, C.II, s.579. Hemen bütün kaynakların taranıp bilgilerin özetlenerek aktarıldığı bu esere göre Türk Edebiyatı'nda 13 tane Tâlib, 4 tane de Tâlibî mahlaslı şair bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Bî-Vücûdî ve 'Âzîm şeklinde iki mahlas kullanmışlardır. Bunların içerisinde yalnızca 'Âzîm mahlasını da kullanan Bursalı olan ve Erzurum kadılığı yapan Kurd-zâde Mehmed Tâlib Efendi'nin (ö.1117/1706) epeyce (12 adet) divan nüshasına rastlanmaktadır. (Bunların içinden Ali Emiri Manzum 255 numaradaki Divan nüshası taranmış ama yayımladığımız şiirlere rastlanmamıştır.) Çoğu divan şiiri tarzında yazan bu Tâlib'lerin içinde kimisi de Mevlevîlik gibi bazı tarikatlara bağlanmışlardır. Tâlib'lerden önceleri Bî-Vücûdî mahlasını kullanan Divitçi-zâde Şeyh Mehmed Tâlib Efendi (ö.1090/1679) de şeyh şairlerden olup üslûbu ve edâsı Talib-i Ümmî'ye yakındır. Kendisi Aziz Mahmud Hüdâî tekkesi şeyhi olup Üsküdar Şeyh Camii haziresine babası Devâtî (Divitçi) Şeyh Mustafa Efendi'nin yanına defnedilmiştir. *Osmanlı Müellifleri*(C.1, s.46)'nde mürettep Divan-ı İlâhiyâtının olduğu ifade edilen ve araştırmamız sırasında iki nüshasına rastlanan bu şairin şiirleri, daha çok şeyhi Aziz Mahmut Hüdâî'ye nazire şeklindedir. Divitçizâde Talib Divanı'nın İst. Belediyesi Atatürk Kitaplığı 807 numaralı Divan nüshası da tarafımızdan taranmış, ancak Talib-i Ümmî'ye ait olduğunu düşündüğümüz bu 21 şiire rastlanmamıştır.

⁷ Bu üç ilâhî de altışar beyitten ibarettir ve matlaları şöyledir:

Ben mest ü hayran gelmişem cân u cihândan geçmişem
Hayrân u giryân olmuşam nâm u nişândan geçmişem

Şöyle kalam mı derdile derde dermân bulmayam mı
Geçdi ömrüm zârıyla bir gün ola gülmeyem mi

Yandım kül oldum ışk meydanında
Kokar gül oldum ışk meydanında

Gölpınarlı, bu şiirlerle ilgili olarak ilk şiirin başında "Tâlibî Emre Fermâyed" kaydı olduğunu, ikinci şiirin başlığında ise "min kelâm-ı binti Şeyh Vefâ" yazısı olduğunu, ayrıca hususî bir Yunus Divanı nüshasında Yunus'a atfedildiğini ancak mahlas meydanda iken başka birine atfetmenin doğru olmadığını söyler. Gölpınarlı, a.g.e. s.363-5, İstanbul 1961. (Bu durumda Yunus Divanı içinde

Vâhib Ümmî Divanı konusunda yüksek lisans çalışması yapan Ali Torun, Vâhib Ümmî'yi Ahmed Şemseddin Marmaravî'ye başlayan ve onu Tâlib-i Ümmî'nin müridi gibi gösteren S. Vicdanî ve A. Gölpınarlı'ya katılmayarak Tâlib-i Ümmî'nin silsilelerde bulunmadığını, ayrıca Vâhib Ümmî'nin de, Divanı'nda, mürşidinin adını açık açık Ahmed diye zikrettiğini belirterek zımnen böyle birinin olmadığını ifade eder⁸.

Mustafa Tatçı da eserlerinde Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin'den sonra ve Vâhib Ümmî'den önce Tâlib Ümmî'nin adının geçmediğini, dolayısıyla "müellifin silsileyi karıştırmış olabileceğini" belirtir ve iki kaynaktaki bulunmasını yeterli görmez⁹.

Tatçı'nın belirttiği kaynakların dışında Vâhib Ümmî¹⁰'den sonra Eroğlu Nuri¹¹, Ümmî Sinan¹², Niyâzî-i Mısri¹³ ve Kulalı Mustafa Nüzûlî¹⁴ gibi aynı koldan gelen şairlerin silsilelerinde ve ümmî divan şairleri¹⁵ içinde de Talib-i Ümmî'nin adına rastlanmamaktadır.

Bütün bu silsilelerde bulunmamasına, kaynakların çoğunda kendisinden bahsedilmemesine rağmen yine de Tâlib-i Ümmî'nin yaşamadığı söylenemez. Aşağıda yayınladığımız şiirleri de onun yaşadığını isbat etmektedir. Kendisinin silsilelerde niçin yer almadığını bilemiyoruz. Bunun çeşitli sebepleri olabilir: Belki erken yaşta vefat etmiş ve fazla tanınmamıştır. Belki şeyhinden ders almıştır ama mezun olmamıştır. Belki şeyhinin sağlığında ona hürmeten kimseye icazet vermediği ve şeyhi sağken vefat ettiği için adı unutulmuş olabilir. Belki de kendisinden sonra ismini devam ettirecek (meşhur) kişi veya kişiler (müritleri) olmadığından unutulup gitmiştir. Belki de bir beyti ihtiyatla yorumlanırsa meczup denerek veya bilinmeyen başka bir sebeple şecereden çıkarılmış olabilir. Bu şekilde meşhur şeyh şairlerin yanında unutulup giden bir çok kişiye rastlıyoruz. Nitekim Eroğlu'nun yetiştirmesi Ramazan Armağan¹⁶; Ümmî Sinan'ın şeyhi Mazharî ve onun yetiştirmesi Zuhurî; Niyazî'nin ders aldığı Mısırlı İbrahim Efendi, Uşaklı Mehmed Efendi ve Kütahyalı Muslihiddin Efendi; Nüzûlî'nin silsilesinde bulunmadığı hâlde ders olarak medhiyeler yazdığı Hakîri Süleyman Efendi gibi bir çok kimse vardır ki kendileri onlardan ders alıp istifade ettikleri, şeyh oldukları hâlde

bulunması ve başlığından son iki şiirin Yunus ve Şeyh Vefâ'nın kızına ait olma ihtimali de mevcuttur.)

⁸ Ali Torun, *Vâhib Ümmî Divânı*, Gazi Üni. SBE. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987. S. Vicdanî'nin Vâhib Ümmî'yi, ölümünden çok sonra ortaya çıkan "Mısıriyye" şubesi içinde göstermesi A. Torun'un da ifade ettiği gibi yanlıştır. Doğrusu Halvetîliğin Orta kol denilen Yiğitbaşı (Ahmediyye) şubesi içinde gösterilmesidir.

⁹ Tatçı, *Eroğlu Nuri, Divânçe-i İlâhiyât*, İstanbul 2002, s. 24; Aynı yazar, *Elmalı'nın Canları*, İstanbul 2003, s.27-28.

¹⁰ Torun, A.g.e. s.13-14.

¹¹ Tatçı, *Eroğlu*, s.16 vd.

¹² Azmi Bilgin, *Ümmî Sinan Divanı* (İnceleme-Metin), İstanbul 2000, s.XII-XV, 39-42.

¹³ Niyâzî-i Mısri, *İrfan Sofraları* (Çeviren Dr. Süleyman Ateş), Ankara 1971, s.93-95.

¹⁴ *Kulalı Mustafa Nüzûlî Divanı* (Haz. Kenan Erdoğan), Manisa 2004, s.21-22, 62-64, 150-154.

¹⁵ Bkz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, *Ümmî Divân Şairleri ve Enverî Divânı*, Ankara 2001

¹⁶ Tatçı, *Elmalı'nın..* s.28.

silsilelerde yoktur. Niyazi'nin 28'den fazla halifesi olduğu hâlde belli kimseler eliyle silsilesi devam etmiştir. Aynı şekilde Ahmed Şemseddin Efendi'nin de bir çok halife yetiştirdiği hâlde yalnızca bir kısmından silsilesinin devam ettiği söylenebilir.

Ayrıca Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin 1505'te, müridi Vâhib Ümmî'nin ise 1595'te vefat ettiği göz önünde bulundurulursa arada 90 yıl gibi uzun bir süre, Tâlib-i Ümmî gibi bir başka (halifesi)sının olmasını gerektirmektedir¹⁷.

Tâlib-i Ümmî'nin şiirleri Kula Müftülük Kütüphanesi'nde bulunan içinde Yûnus, Eşrefoğlu, Vâhib Ümmî, Ümmî Sinan, Mazharî, Zuhûrî, Niyâzî, Nüzûlî.. gibi tekke şairleri ve daha çok halvetî şairlerinin şiirlerinin bulunduğu bir Mecmua'da 9a-10b ve muhtelif varaklar (61b, 69b-70b, 89a, 122b) içindedir. 9a-10b' deki iki yaprak Mecmua'nın diğer sayfalarından daha eski ve farklı bir kağıda, başka bir yazıyla yazılmış, belki de ciltlenirken araya karışmıştır. Ne var ki bu iki yaprak da birbirini takip etmemektedir. 9a'dan önceki yaprak olmadığından baştaki şiir eksik olduğu gibi, yaprağın sonundaki (9b) son şiirden sonra takip eden yaprak da kopmuş olup bu şiirin sonu da eksiktir. Aynı şekilde 10a'nın ilk şiiri ile 10b'nin son şiiri de aynı sebeple eksiktir. Karşı sayfada (11a) Kulalı Mustafa Nüzûlî'(ö.1744)nin şiirleri bulunmaktadır. Diğer şairlerin yanında Tâlib-i Ümmî'nin şiirlerinin de bulunduğu öbür yapraklardaki şiirler ise, Mecmua'nın yazısının aynıyla yazılmış olup bazıları çok kötü ve okunaksız kimisi de nesir şeklinde yazılmıştır.

Mecmua'daki diğer şiirlerin (Nüzûlî'nin şiirleri de bulunduğu için) en erken tahminen XVIII. yüzyılda yazıldığı söylenebilirse de 9a-10b'deki bu iki yaprağı, kağıt ve yazı özelliklerinden bir—iki yüzyıl daha önceye götürmek mümkündür. Bu yapraklardaki şiirleri şekil bakımından değerlendirdiğimizde, tamamına yakınının, pek çok hata ile beraber remel bahrinden “Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün” kalıbıyla ve aruz vezniyle yazıldığı söylenebileceği gibi, bu şiirlerin, bir aruz ahengi bulunmakla birlikte, durak yerleri bazen değiştirilerek, çoğu zaman 4+4+4+3=15'li hece veznine uydurulduğunu söylemek de mümkündür. 9 ve 10. yaprakların dışındaki şiirler ise bozuk bir imla ile düzyazı şeklinde ve son iki şiir hariç heceyle yazılmıştır.

Bu şiirlerde yazının bozuk olması sonucu vezin ve anlam bakımından tamir edilemeyen kimi hatalar bulunduğu gibi, dil özellikleri ve fonetik imlâ açısından da şiirlerde bir karışıklık söz konusudur: Metinde, il-el, itmek-etmek, irmek-ermek, bildüğüm-söylediği, okunur-görünür gelberi-şimdengirü örneklerinde görüldüğü gibi (Bunların bazıları dikkat çekmek için koyu yazılmıştır.) bir ikilik vardır. Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil özelliklerinden “-Uban” ekine de rastladığımız şiirlerde, bazen de (“bulunur”

¹⁷ Her ne kadar Vahib Ümmî'nin bir şiirinde (bkz.. “Ah kocalık vah kocalık” redifli şiir s.518-520) eğilip kalkamayacak, hattâ Cuma namazına bile gidemeyecek kadar yaşlandığı ifade edilmekte ise de yine de arada uzun bir süre vardır ve Ali Torun'un dediği gibi 110-120 yıl yaşaması, imkansız değilse de, her zaman olan bir durum değildir.

gibi) uyumlarla aynılması söz konusudur. Şiirlerin imlasında he ve ha gibi bazı harflerin karıştırıldığı ve bazı kelimelerin eksik bırakıldığı, “derd” kelimesinin söyleyişe uydurularak te ile yazılması dikkat çekmektedir. Bunların bir kısmı (köşeli parantez içinde ilâvelerle) tamir edilmeye çalışılmıştır. Dil ve üslûbun, Yunus takipçisi diğer şairlerden pek farkı yoktur. Bazı âyet ve hadislerle, soru ve cevaplarla tasavvufi konuları renklendirerek anlatması şairin tasavvuf kültürüne, dil ve üslûbuna vakıf olduğunu göstermektedir. Muhtevâ olarak müridin nasıl olması gerektiği, nefis mertebeleri, dünyanın faniliği, insanın dünyaya geliş amacı, ilahi aşk, ilm-i hikmet gibi tamamen dinî-tasavvufi konuların işlendiği bu şiirlerden birinde, şairin **divan tertip etmiş olabileceği** ve meczup bir **divane** olarak selbedildiğine (ortadan kaldırma, inkâr, iptal) dair bir ifade de vardır¹⁸:

Yazı, yukarda da belirttiğimiz gibi, mecmuanın diğer yapraklarında yer yer çok kötü, şiir olduğu bile anlaşılmayacak şekilde bazen düzyazı biçiminde, karalanmış, yazısı işlek olmayan ve bozuk bir rik’ayla yazıldığı hâlde, 9 ve 10. yapraklarda farklı ve nispeten düzgün bir (rik’a) yazıyla yazılmıştır ve başlıklar kırmızıdır. Ancak bazı kelimelerin ve harflerin yanlış yazımı {9a’ daki anâşır (‘ayn yerine elifle) dünyâ (9a’da yanlış olarak vav’la), hırs (9b yanlışlıkla sad’la değil sin’le), mahv (sehven ha yerine he ile), derd (telaffuzdaki gibi te ile yazılmış)} burada da görülmektedir. 9 ve 10. yaprağın dışındaki şiirler ise en basit imlâ ve şiir kaidelerini dahi bilmeyen bir kâtip ve müstensih tarafından yazılmış olup yukarıdaki sayılan bazı yanlışların dışında Osmanlıca imlâ açısından hatalarla doludur. Bunları tek tek saymanın konuyu gereksiz uzatacağı düşüncesiyle ve metnin bazı varaklarının fotoğrafı da verileceği için bu kadarla yetinilmektedir. Kağıt, mecmuanın diğer yapraklarında nisbeten yeni ve kirli sarı renkte iken 9 ve 10. yaprakta daha eski, ince ve sarı renkte olup bir sayfada, tek sütunda 23 satır bulunmaktadır. Diğer yapraklarda ise satır sayıları çok değişmektedir.

Şimdi bahsedilen Mecmua’daki Tâlib-i Ümmî adına kayıtlı şiirleri buraya alıyoruz:

9a

Niceler hicrân ilinde bir niceler vişâl ola¹⁹
 Münkiri inkârna koñ mü’mini ikrârna
 Kıpıcağ yevmü’l-kıyâmet hağ zuhûr itse gerek
 1
 Bu anâşır ikliminden seyr-i fi’llâh istegil
 Ğayr seyrini terk idüp seyr-i ilâ’llâh istegil

¹⁸ Tâlib-i Ümmî divâne diyüben selb eylemeñ
 Feth olur ise añlayın ümmînüñ divânını

Beyitten özel bir anlam çıkararak silsilelerde bu yüzden yer almadığını söylemek ileri bir iddia olsa da bir ihtimaldir.

¹⁹ Şiirin başı eksik olup önceki yaprak veya yapraklar yoktur.

Yum fenâ gözlerini aldanma fâni nakşına
 Ol iledür seni dosta toğrı [bir] râh istegil
 Mürşid-i kâmile irüp teslîm-i küllî olup
 Kul olup kulluk idüb de soñra bir şâh istegil
 İrgüre ol şâha Allâh cümleden maqşûd odur
 Sırr-ı Aħmed'e ulaşup rûhıla rûh istegil
 Küntü kenzüñ ma^cnisinden almağ isterseñ haber
 Aşlunu añlamaga ^câmil ervâh istegil
 Ara yire yazar Hakk'ı gelberi ey müşteri
 Esicek bâd-ı şabâlar her seħergâh istegil
 Tâlibâ dünyâ fenâdur âhiret mülk-i bekâ
 Varıcağ mülk-i bekâda ^câlî dergâh istegil

2

İlm-i hikmetden dünyâlar ^câlem-i Rabbânîdür
 Gel oğı ders-i haqîki sırrile ilhâmîdür
 Dir ki levlâke levlâk añlamaduñ mı haber
 Maħlûkât cümlesi zerre fahr-ı ^câlem kânıdur
 Sırr-ı Aħmed'e irenüñ kimse bilmez sırrını
 Hâl içinde hâl olurmış katre²⁰ dür ^cummânîdür
 Bildügüm bilmedügüm bi-hod eyleyin haber
 Her kişinüñ söylediği yine kendü şânıdur
 İlm-i hâle magrûr olup kendüsin gören kişi
 Soñra bile n'olduğın mülk-i dünyâ fânîdür
 Kimi mü³min kimi münkir ins ü cinn maħlûkât
 Her kula viren murâdın lûtfıla ihsânıdur
 Tâlibâ bir nice tâlib ma^crifet icâd ider
 Aşlı hubbı fer^ci gibi kesbinün ^cirfânıdur

3

Kalb tâhir olmayınca ^cilm ü ^cirfân olmaya
 Mâ-sivâdan geçmeyince anda rûşen olmaya
 Sırr-ı seyri bulmayanlar düşe zulmet baħrına
 Ay u güneş toğmayınca anda rûşen olmaya
 Ay u günü bulmağa bir mürşid-i kâmil gerek
 Mürşidi nâkiş olursa derde dermân olmaya
 Sırr-ı Aħmed'den oğunur ^cilm-i hikmet dersleri
 Ol kapudan gayrıda bu ^cilme bünyân olmaya
 Cân gözi açıla göre cân dili oğuya hem
 Ten diliyle oğumağlık mümkün imkân olmaya (9b)

¹ Kelimenin yapısındaki "tı" yanlışlıkla "dal" ile yazılmıştır.

Hubb-ı şehvet hırs-ı dünyâ dostdan ayırdı seni
Ol şıfatdan geçmeyenler vaşl-ı câ.nân olmadı
Tâlibâ müflis ü mücrim yüzi kara ʿâşi kul
Her işi cürm ü haţâdur şanma noqsân olmaya

4

Refʿ ola ʿilme'l-yaqîn ʿayne'l-yaqîn gelmek gerek
Olıcağ hağğa'l-yaqîn cânı fedâ kılmak gerek
Tekmîl ola yedi esmâ aîlana esrâr-ı dost
Anı tekmi l eylemege ehlini bulmak gerek
Okıyup yazan kişi ʿâlim midür ümmî midür
Men ʿarefe nefsehû dersin anı bilmek gerek
Okumadan yazmadan hükmi ile ʿâmil olan
ʿÂlim-i Rabbâni imiş aña kul olmak gerek
Sırr-ı Aşmed'den okunur remz-i kübrâ derslerin
ʿİlm-i hikmet baħr²¹-i ʿummândur aña talmak gerek
Kim bu ʿummâna talarsa bula cevher kânını
Ermek isteyen o kâna ölmeden öñ [öl]mek gerek
Tâlibâ tâlib olanlar girüp ʿaşğ meydânına
Varlığını cümle virüp yoğlugı almak gerek

5

Varasın şol meclise ki olmaya fışğ u fesâd
Ol mağâma iricegiz kalmaya Hağğ'a hased
Mâ-sivâyı terk idüben pâk tâhir olasın
Gele cezbe-i ilâhi mahv²² ola cümle hased
Mahv²³-i mutlakdan görinür didiler esrâr-ı dost
Gicesi ifşâ olmur görene bunca ʿusât
Baħr-ı ʿaşğa talıcağ bulduğunu bilmeyesin
Ne bilesin ne göresin bî-kıyâs [u] bî-hısâb
Tâlibâ tâlib olanlar cân virüp cân alalar
Şöyle bâzâr eyleyeler olmaya anda kesâd

6

Cân gözini kim açarsa ʿilm-i hikmet göreler
Derdile ola mükemmel soñra bula çâreler
Bâb-ı Aşmed'e ireler mürşid-i kâmil ile
Ol işige yüz sürüyüp dün [ü] gün yalvaralar
Ol kapuya ulaşanlar varalar bir mektebe
Anda bir ders oğına olmaya ağ u çaralar

²¹ Kelime yanlışlıkla "ha" yerine "he" ile yazılmıştır.

²² Kelime sehven "ha" yerine "he" ile yazılmıştır.

²³ Bu kelime de sehven "ha" yerine "he" ile yazılmıştır.

Pâdişâha °arz ide ümmetlerin Fahr-ı cihân
 Gelicek emr-i ilâhî cümle şanki ereler
 Hubb-ı şehvet hırs²⁴-ı dünyâ dostdan ayırdı seni²⁵
 Cümle mekr eyleye bu dünyâi mekkâreler
 °Aklıñı idin muşâhib nefsuñe uyma şaşın
 Muţma²⁶inneye irerse kalmaya emmâreler²⁶

10a²⁷

7

Mürşid-i kâmil bulup sırâ vâkıf olmayan
 Sen bu remzi bilmedüñ bigânesin şimden girü
 Da°vet-i Haq olıcağ niçün kabûl itmeyesin
 Bel hüm ed'all mazhar-ı hayvânsın şimden girü
 Terk idüp emmâre²⁸i levvâme²⁸i mülhime²⁸i
 Muţma²⁸inneye irki yuyasın şimden girü
 Tâlibâ bir dert ulaşdı kimseler bilmez °ilâc
 Meger uslanmayıncağ dîvânesin şimden girü

8

Kâle'llâhu te°âlâ lev kânû ya lemûn²⁸

Niçün dünyâya şaldı bizi ol sultânumuz
 Kullarum kesb eylesün dir °ilmile °irfânumuz
 °İlm [ü] irfânı bulanlar buldılar Hak yolların
 Bil ki ol yoldan irer dost iline kerbânumuz
 Kârbânbaşı oldur kim Şâh-ı kevineyi buluñ
 Anuñ ile bilinmiş cân içinde cânumuz
 Zâhiren Ka'be'ye²⁹ feth eyledi Fahr-ı cihân
 Biz anı tavâf idevüz mahv ola isyânımız
 Sen de gönül Kabesini feth idegör emmâreden
 Feth olıcağaz bulunur derdlere dermânımız
 Derdleriñ dermânı oldur cümleñüñ maksûdı ol
 Bâb-ı izzetden irişe lûtf ile ihsânımız

²⁴ Kelime yanlışlıkla "hı" ve "sin"le yazılmıştır.

²⁵ Bu mısra bu yaprağın başında tekrar edilmiştir.

²⁶ Şiirin sonu takip eden yaprak bulunmadığı için eksik ve bu yüzden mahlas beyti ve mahlası da yoktur.

²⁷ Bir önceki varak kopmuş olmalı. Çünkü bir önceki varakta belirtildiğine göre takip eden yaprağın "°aklıñı" diye başlaması gerekiyor. Ayrıca bir sonraki varaktaki şiirlerin redif ve kafiyeleri de farklıdır.

²⁸ Başta, Allâh buyurdu (buyurur) şeklindeki Arapça bir cümleden sonra italik olan kısım "Keşke bilseler!" anlamında âyetten bir parça olup Kur'an'da bir çok yerde (Nahl 41, Ankebut 41,64, Zümer 26, Kalem 33) geçmektedir.

²⁹ Anlam gereği "Ka'be'yi" şeklinde olması gereken kelime ağız özelliği olarak böyle yazılmış olmalı.

Tâlibâ mürşid-i kâmil işiginde kesb olur
Añlamak ilm [ü] remz [ü] sırrile ilhâmumuz

9

Kâle'llâhu teâlâ sîrû fihâ leyâliye ve eyyâmen âminîn³⁰

Derd-i yâra duş olanlar neylesün dermânını
Añlayanlar pâdişâhuñ lutf ile ihsânını
Lutf u ihsân irişecek buyımış evvel nişân
Gâh bir katre ilinde seyr ide ummânını
Katre ummâna irişcek zerre kânâ ulaşa
Zerre kâna ulaşıcak vire ala cânını
Bâb-ı Ahmed'e iricek derdine ola ilâc
Ol sarây-ı sırr-ı vahdetden ide seyrânını
Dost visâli Kabesinde îd-i ekber eyleyen
Geldi yine bâz ile kesdi ol kurbânını
Âşık oldur maşûkîcün akl u cân terk eyleye
Bî-nişân olmak gerekdür isteyen nişânını
Kim nişânın ister iseñ bî-nişân olmak gerek
Menzil-i hüve hüvedür nice añlan şânını
Viren odur alan odur gören o gösteren o
Gine kendü kudretidür añladan imkânını
Tâlib-i Ümmî dîvâne diyüben selb eylemeñ
Feth olur ise añlayın **ümmînüñ dîvânını**

10b

10

Cân gözini aç göresin cân içinde cân nedür
Gâhî bu cânân ilinde sırr ile seyrân nedür
Yog iken bir noktadan var eyledi ol pâdişeh
Aslı bir nokta olıcak ucBILE unvân nedür
Takiîdi ko tahkiki bul iste irşâd-ı sahîh
Gül ü gülzâra iregör bâg ile bostân nedür
Sâkiyâ peymâne sundı³¹ içdük gine bâdeler
Anda tahkik eylesesin mest nedür hayrân nedür
Baş açuk yalın ayak meydân-ı aşka giresin
Göresin meydân içinde merd ile merdân nedür
Bâb-ı Ahmed'e irişüp anda hizmet kılasın
Ol kapudan añlayasın ilm ile irfân nedür
İlm [ü] irfân kesb idicek gele ilhâm-ı ilah
Zerre kâna ulaşıcak katre-i ummân nedür
Katre ummâna iricek keşf olına gizlü hâl

³⁰ Başta, Allâh buyurdu (buyurur) şeklindeki Arapça bir cümleden sonra italik olan kısım "Oralarda geceleri ve gündüzleri güven içinde gezin" anlamında âyetten bir parça olup Kur'an'da bir yerde (Sebe Sûresi 18. âyette) geçmektedir.

³¹ Bu kelimenin önüne fazladan "şuna" kelimesi yazılmıştır.

İlm-i zâhir ilm-i bâtın huccet ü bürhân nedür
Tâlibâ tâlib olup mürşid-i kâmil bulagör
Tâ kim andan añlayasın kul nedür sultân nedür

11

Kâle'llâhu teâlâ alâ külli şeyin hafız
Emr-i marûf kesb olıcak görine rûhâniler
Nehy-i münker terk olıcak gide mâ-lâ-yaniler
Nefsi islâh eyleyen tasfiye-i kalb ola
Añlayasın ilm-i remzi keşf olma maniler
Nefsi islâh eylemege mürşid-i kâmil gerek
Mürşid-i nâkıs olursa olmaya irfâniler
İlm [ü] irfânüñ nişânı marifetden görünür
Aña perde olmaya mı gelicek zulmâniler
Gice gündüz say idüben ol hicâbı giçegör
Şöyle derdile kalma olmaya dermâniler
Sırr-ı Ahmed'e irenler derde dermân bulalar
Anda bir hâlet görine dimeye lisâniler
Tâlibâ tâlib olanlar irdiler şol menzile
Olmaya ki Hak'dan âher anda fikr [ü] şâniler

12

Bu vücûdum ikliminde seyr ü seyrân isterem
Terk idüben dü cihânı cânuma cân isterem
Kimi zâhir kimi bâtın diyüben cenk eyleye
Komışam cengi inâdı sırr-ı pinhân isterem
Kimisi dünyâyı sevdi kimisi ukbâsım
Anı mamûr eyleyüben belki vîrân isterem
Bu fenâ-ender-fenâda görine sırr-ı ilah
Assumı fehm eyleyüp şöyle noksân isterem
Hubb-ı şehvet hırs-ı dünyâ bu murâd-ı nefsile
Kalmışam hicrân ilinde vasl-ı cânân isterem³²

60b

13

Gelüñ cân virelüm cânâne karşı³³
Olalum mest ile hayrâne karşı
Geçelüm 'aql ile cismile cândan
Çadrler zây olur 'Osmân'a? karşı

Yüsuf'ı gör Mısr'a sulţân olıcak
Çok cevirlere çekdi [Ke]n'ân'a karşı
Görsem deyüben Yüsuf cemâlin

³² Bu şiirin sonu da takip eden başka yaprak olmadığı için eksiktir.

³³ Şiirin başında kırmızıyla "ilâhî" kaydı yazılmıştır. Ayrıca bu şiirde doğruluğundan emin olamadığımız bazı kelimelerin sonuna soru işareti konmuştur.

Olurdu [ya]nmağa pervâne karşı

Yandı Ya'kâbuñ illâ firâkı
Göz[le]ri kan ağlar hicrâna karşı
Âteşüñ boyunca? bil [i]renleri
Çekerler idi dermâna karşı

Ma'sûkuñ işidür cevri ü cefâlar
'Âşıklar şabr ider hem câna karşı
Sorarıñ bu dertli **Tâlib** hâlinden
Kemâhi Mecnûn olur divâna karşı
Kullar bencileyin mücrim olmasun
Ma'siyetler ider sulţâna karşı³⁴

61a

14

Yine câna cânân ârzüsü düşdi
Şevkile girelüm dost yol[larına]
Murâd [u] maşşüda iren 'âşıklar
Bu yolda irdiler dost yollarına

Bu 'aşk komaz beni kendi hâlüme
Cândan sefer iden cânan iline
Her bir sevdâ virmiş her bir kûluna
Maḥabbet³⁵ virmiş hâş kullarına

İhtiyâr? .. 'aceb hâl oldu
Kimi 'ummân oldu kimi göl oldu
Kimi sulţân oldu kimi kûl oldu
Kimi aldandı nefis âllarına

Nefse aldanan kaldı yabanda
'Aklı kâmil olan mürşide bende
Yolu âsân oldu iki cihânda
Tâlib'e uyanlar gösterüñ görüñ
Ümmî Tâlib eydür sırruñ nihâni
Nihâni sen duysañ câna cânâni³⁶

³⁴ Bu şiirin bu bendi aşağıdaki şiirin son kıtasında olduğu gibi altı mısradan oluşmaktadır.

³⁵ Bu mısradaki "muḥabbet" ve bu bendin ilk mısraı ve bundan sonraki dördlüğün ilk mısraındaki "hâl" kelimeleri yanlışlıkla hep "he" ile yazılmıştır.

³⁶ Düzyazı şeklinde yazılan bu problemlî şiir de yine kötü bir yazıyla ve bir çok yazım hatası ile kaydedilmiştir. Son bend ise hem anlaşılmayacak biçimde yazılmış, hem de fazla mısralar bulundurmaktadır. Redif ve kafiye de teknik olarak kusurludur. Şiirde mahlasın iki defa geçmesi ve "nihâni" kelimesinin bir defa yazıldığı hâlde anlam gereği iki defa kullanılması dikkat çekmektedir. Bazı yerlere soru işaretleri koyup metni tamir etmeye çalışarak bu kadar okuyabildik.

15

Derd odına yanmayan
Dermânı bilmez şandadır
Küfrini anlamayan
İmânı bilmez şandadır

Mâ-sivâyı terk idüp
Mürşid eteğin tutmayan
Zu'mı 'indiyyâtıla
Ol hânı bilmez şandadır

Cân gözünü açmayan
Cânân yüzine bakmayan
Her hicâbı geçmeyen
Seyrânı bilmez şandadır

Dört kitâbı okuyup
İlm-i hakîki bilmeyen
Nicesidür ol [kişi]
Şur'an'ı bilmez şandadır

Sûretâ insân yürüyüp
Siretin anlamayan
Nice yüz yıl yaşasa
İnsânı bilmez şandadır

61b
Ümmî Tâlib talasun
Bu vücudun bahırına
Bahır-ı aşka talmayan
'Ummânı bilmez şandadır

16
Gönüllerün virânesi³⁷
Nazargâhı Allâh olur
'Âşıklarun divânesi
Bed-mesti şevku'llâh olur

Bir veliye uyalı
Gönül bu sırrı tuyalı
Bu sevdâ benüm başuma
Şimdi değül her gâh olur

³⁷ Şiirin başında kırmızıyla "ilâhî" kaydı vardır.

Cismâniye deĝül nazar
Rûhâniyedür i'tibâr
Nevm-i gafletden uyanan
Dost iline seyyâh olur

Ümmî Talib nice ceng ü nizâ' ol³⁸
Faşl olına andan o teng hâli
Esrârı sırru'llâh olur

69b

17

Câna hû cânâne hû
Derde hû dermâna hû
Her eşyâda bir Hûdâ
Görinen sultâna hû

'Aşk meyinden içdiler
Cânla başdan geçdiler
Baş açık yalın ayak
Girdiler meydâna hû

'Aşk meyini nûş itmek
Kârıdur 'âşıkларуñ
Anuñ [içün] tâ ebed
Oldılar mestâne hû

'Abd-i ekmel ...
Anda levh u kalemde
On sekiz biñ 'âlemde
Gine hû dir gine hû

Tâlib'üñ temennâsı
Budur şâhlaruñ şâhı
Her ahvâli olucek
Hâtem-i imâni hû

70a

18

Başın açık yalın ayak
Meydâna gelmişlerdenüz
Yanmag için şem'ine
Pervâne gelmişlerdenüz

³⁸ Şiirin bu son bendi eksik ve hatalı olduğundan ve anlaşlamadığından tamir etme imkânı da olmamıştır.

Bu firâkı hasret ile
Gice gündüz derdile
Yanalum hey pâdişâhum
Nâna gelmişlerdenüz

‘İlmi yok taqvâsı yok
Âvâreyüz divâne-yüz
Dost visâli ‘idine
Kurbâna gelmişlerdenüz

Mürşid-i kâmil elinden
İçmişüzdür cür‘alar
Küfrüni terk eyleyüp
İmâna gelmişlerdenüz

Âlem-i aslımuz anda
Bu fenâ mülkine biz
‘İd-i ekber itmege
Bayrâma gelmişlerdenüz

Yine sevdâ büründi
Bilmezem hâlüm n’ola
Kıldı ma‘mür eyledi
Virâna gelmişlerdenüz

Tâlib’ün hâlin sorarsañ
Haline şâkir degül
Ümmi’yüz divâne-yüz
Divâna gelmişlerdenüz
70b

19

Hâlimüzde yürür iken hâller açıldı yine
Hâlimüz bir hâle irdi güller açıldı yine
Luţf idüp geldi ‘azizüm nice ‘azizler ile
Hayır du‘âlar kılındı eller açıldı yine

Buyıdı du‘âları fetîhi fütü[h] oluban
Ol du‘âlar hürmetine eyüler didiler kim
Bu yola kim salasın irşâd kılıcım evvel
Kılıcı salıcağız iller aç[ıl]dı yine

Kime kim pirlere ide himmet gire meydâna
Ol fetîhi irşâd kapuların kollar açıldı yine

Tâlib'ün maṭlûbı güldür her seher nâlân ider
Bûlbûl-i şûrizelerden diller açıldı yine

89a

20

Hâlk-ı 'âlem her birisi bir temâşâda gezer
Añlayamaz kendüzünü bilmez ol nede gezer
Çün hâlk itdi Hâlık kendüye hîdmet için
Nefsine hîdmet idenler gayrı sevdâda gezer
Mâ-sivâyâ garķ olup kendüyi taḥlâs eyleyemez
Pek yapışmış kıl ü kâle ceng [ü] gavgâda gezer
Añlayanlar 'ilm-i remzi ehline hizmet idüp
Bil ki esmâlar çeküp ism-i müsemmâda gezer
'Ârif-i b'illâh olanlar gayrıyı terk eyleyüp
Gayrıyı terk eyleyenler 'arş-ı a'lâda gezer
Tâlib eydür 'ilm-i remzi varmış olan kimseler
Baḥr-ı 'ummâna ulaşıp yine kıatrede gezer

122b

21

'Aşk iline derd belâyı daķdılar 'âşıqlara
Bezm-i 'aşķ âteşine yaķdılar 'âşıqları
'Aql [u] cânı terk idüben geldiler pervâneveş
Anuñ için yana yana çaķdılar 'âşıqlara
İrdiler bir menzile ne adı var ne misli var
Cân gözünü anda açup yaķdılar 'âşıqlara
Lâ-mekân şehrinde bunlar mest [ü] ḥayrân oldılar
Devr idüben bu vücûda aķdılar 'âşıqlara
Ümmî Tâlib sen bu remzi çok dime şimdengirü
Görmemisin münkir inkâr etdiler 'âşıqlara³⁹

³⁹ Bu kullanımlar da bir ağız özelliği olmalı.

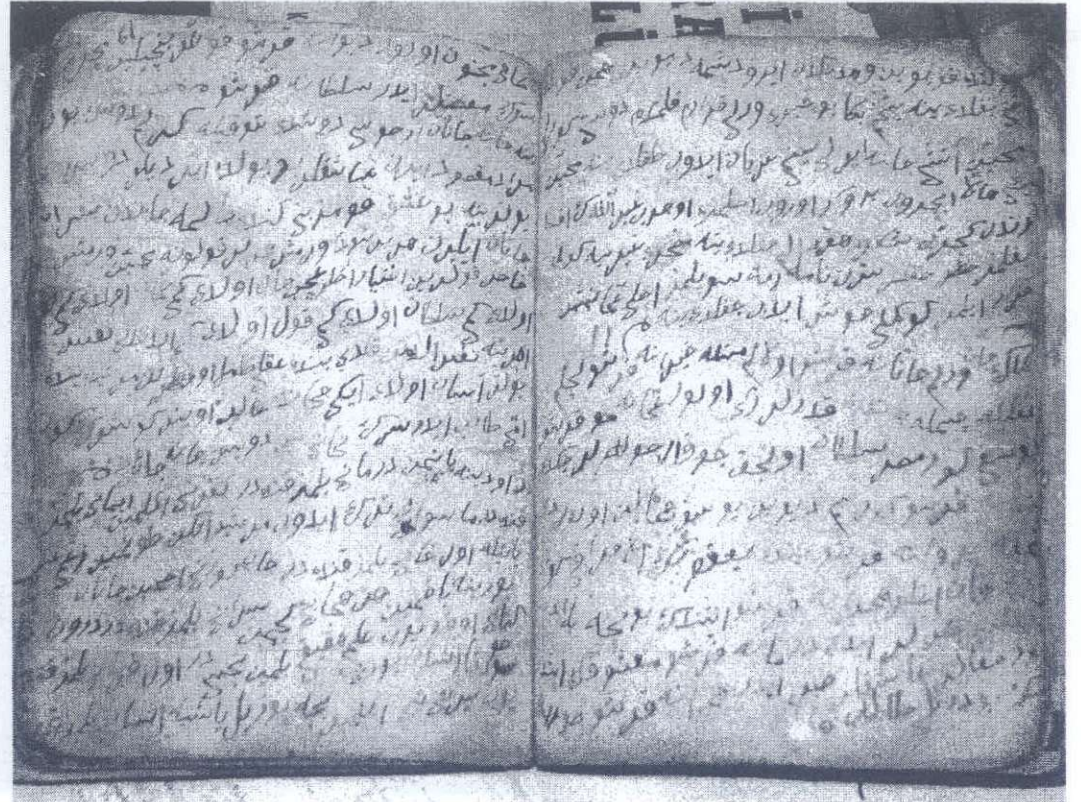
KAYNAKLAR

- BİLGİN, Azmi (2000), **Ümmî Sinan Divanı** (İnceleme-Metin), İstanbul.
- BURSALI MEHMED TÂHİR, (2000), (Haz. M. Tatçı- C.Kurnaz) **Osmanlı Müellifleri**, C.1, Ankara.
- ERDOĞAN, Kenan (2005), "Yunus Yolunda İki Şair: Mazharî ve Zuhûrî", **Osmanlı Araştırmaları XXVI**, s.265-295, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1961), Yunus Emre ve Tasavvuf, İstanbul.
- KULALI MUSTAFA NÜZÜLÎ (2004), **Divan**, (Haz. Kenan Erdoğan), Manisa.
- KUR'ÂN-I KERÎM ve TÜRKÇE ANLAMI (1985), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KURNAZ, Cemal -TATÇI, Mustafa (2001), **Ümmî Dîvân Şairleri ve Enverî Dîvânı**, Ankara.
- MÜSTAKÎMZADE SÜLEYMAN SAÂDEDDÎN, **Mecelletü'n-Nisâb**, Süleymaniye Ktp. Halet Ef. Nu. 628,
- NİYÂZÎ-İ MISRÎ (1971), (Çeviren, Süleyman Ateş), **İrfan Sofraları**, Ankara.
- ÖĞKE, Ahmed (2001), **Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî- Hayatı, Eserleri Görüşleri**, İstanbul.
- SÂDİK VİCDÂNÎ (1995), (Haz. İrfan Gündüz), **Tomar-ı Turuk-ı Aliye-Tarikatlar ve Silsileleri**, İstanbul.
- SERİN Rahmi (1984), **İslâm Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler**, İstanbul.
- TÂLİB, Kurt İmamzâde Mehmed, Bursavî, **Divan-ı Tâlib**, Ali Emiri, Manzum Nu 255.
- TÂLİB, Divitçizâde Mehmed Tâlib, Üsküdârî, **Divan-ı Tâlib**, Atatürk Kitaplığı, O. Ergin Nu. 807
- TATÇI, Mustafa (2002), **Eroğlu Nûri, Divânçe-i İlâhiyât**, İstanbul.
- TATÇI, Mustafa (2003), **Elmah'nın Canları**, İstanbul.
- TORUN, Ali (1987), **Vâhib Ümmî Dîvânı**, Gazi Üni. SBE. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TUMAN, Nâil (2001), **Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz. M. Tatçı- C.Kurnaz) Ankara.
- TÜRER, Osman (1982), **Muhammed Nazmî Hayatı, San'atı ve Hediyetü'l-İhvân'ı**, A.Ü.İ.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

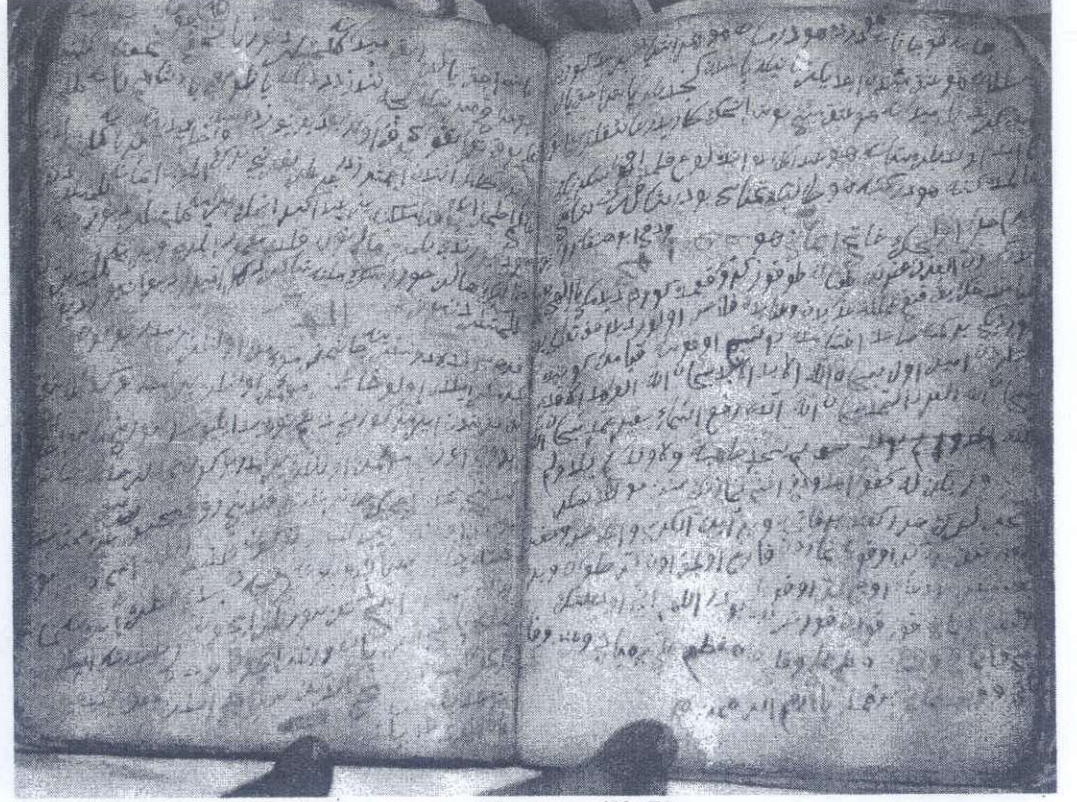
Tâlib-i Ümmî'nin şiirlerinin de bulunduğu Mecmuâ'dan örnek sayfalar:

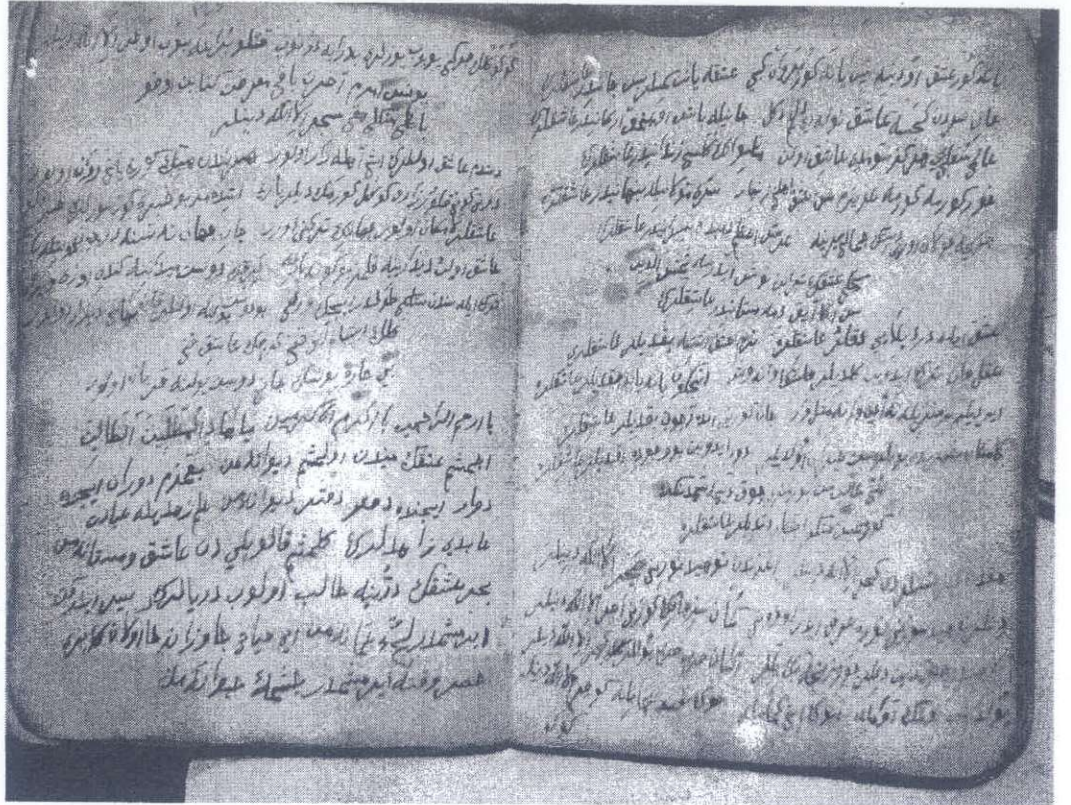
Mecmuua: 9b-10a

Mecmua: 60b-61a

Mecmua: 69b-70a

Mecmua: 122b-123a

Türk Edebiyatında Sâib-i Tebrizî Şerhleri

Osman Ünlü*

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Özet:

Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden olan Sâib-i Tebrizî'nin Türk Edebiyatı üzerindeki etkisi bilinmektedir. Bu yazıda şimdiye kadar üzerinde çok fazla durulmayan Sâib-i Tebrizî Divanı'na Türk Edebiyatında yapılan şerhlere değinilerek söz konusu şerhler kısaca tanıtılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sâib-i Tebrizî, Sebk-i Hindî, şerhler.

The Commentaries of Sâib-i Tebrizî In The Turkish Literature

Abstract:

Sâib-i Tebrizî, who is one of the important representatives of Sebk-i Hindî, has a grand effect on the Turkish Literature. In this article, we will touch on his diwan that wasn't mentioned enough and commentaries of Sâib-i Tebrizî will be briefly introduced.

Key Words: Sâib-i Tebrizî, Sebk-i Hindî (Indian Style), commentaries.

Eski Türk Edebiyatı araştırma ve incelemelerinde çoğu zaman manzum edebî ürünler ön planda tutulmaktadır. Bundan dolayı Türk Edebiyatı'ndaki nazım ürünleri dışındaki diğer edebî türler yıllar boyunca fazla inceleme konusu olmamıştır. Fakat son zamanlarda eski nazım geleneğinin yanında nesir geleneğimiz üzerinde yapılan araştırmalarda hissedilir bir artış görülmektedir. Eski nesir geleneğimiz üzerine yapılan bu araştırmalarda öncelik edebî şerhler ve hikâye külliyyatlarındadır. Biz bu çalışmada, bir dönem Türk şiiri üzerinde önemli etkiler bırakmış olan Sâib-i Tebrizî Divanı'nın Türkçe şerhleri hakkında tanıtıcı kısa bilgiler vermeyi amaçladık.

Şerh, Arapça bir kelime olup "açma, yarma, genişleme, açıklama ve izâh etme" anlamlarına gelir. Terim olarak şerhin tanımı ise şöyle yapılabilir: "Bir kitabın ibâresini yine o lisanı veya bir lisan-ı âherde tafsîl ve izâh ederek müşkilâtını açma"(Şemseddin Sâmî, 1317, s.773). Ahmet Vefik Paşa, şerhi *Lehce-i Osmanî*'de şu şekilde tarif etmiştir: "Özü açıp teşrih, tefsîr, tavzîh etme, te'lifât, müşkilâtını hal ve tefsîr etme, dilim dilim yarar gibi bir metni telvîh etmek, şürûh."(Ahmet Vefik Paşa, 2000, s.826) Tunca Kortantamer ise şerhi "bir metnin daha iyi anlaşılmasını diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması" (Kortantamer,1994, s.1) olarak tarif eder. Eski Türk Edebiyatı incelemeleri yapılırken çoğu zaman "metin şerhi," "metin tahlili," ve "metin tenkidi" terimleri birlikte kullanılmaktadır. Fakat bu kelimelerin her birisinin başka bir kavramın karşılığı olarak kullanılması gerekir. Bir yazısında bu kavram karmaşası probleminde değinen Mine Mengi, "metin

* E-Posta: osman_unlu@yahoo.com